

Kulazińska, Beniamina

Aggiornamento zakonów żeńskich w Kościele w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II

Studia Płockie 34, 115-120

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

S. Beniamina Kulazińska, CSP

AGGIORNAMENTO ZAKONÓW ŻEŃSKICH W KOŚCIELE W ŚWIECIE DOKUMENTÓW SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

Odnowa życia Kościoła, jako istotny cel Soboru, według myśli papieża Jana XXIII, domagała się odnowy i gruntownego pogłębienia życia zakonnego. Zgodnie z życzeniem i zapowiedzią papieża Jana XXIII, Sobór Watykański II nie zajął się polemiką i potępieniem błędów, ani apologią, lecz opracował spokojny, pozytywny wykład nauki katolickiej.

Żaden z poprzednich soborów nie poświęcił tak wiele uwagi sprawom życia zakonnego, co Vaticanum II, który w osobnych dokumentach: *Perfectae caritatis* (Dekret o przystosowanej odnowie życia zakonnego) i *Lumen gentium* (Konstytucji dogmatycznej o Kościele), zapoczątkował nową epokę w historii instytutów życia konsekrowanego.

I. Dokumenty Soboru Watykańskiego II o życiu zakonnym

Konstytucja *Lumen gentium* (ogłoszona 21 XI 1964), w VI rozdziale określa podstawy dogmatyczne oraz prawne instytutów zakonnych i ich miejsce w misterium Kościoła. Głębokie spojrzenie na praktykę rad ewangelicznych, jako wyraz żarliwej miłości Boga oraz poświęcenie się Jego służbie, a zarazem Kościołowi, wskazuje na tę formę życia jaką obrał sobie Syn Boży, i jaką zalecił uczniom swoim, którzy za Nim poszli. Tym samym Sobór akcentuje charyzmatyczny charakter życia zakonnego.¹

Dekret *Perfectae caritatis* (ogłoszony 28 X 1965) mówi o przystosowanej odnowie życia zakonnego i podaje najważniejsze wskazania jakich należy się trzymać w przeprowadzeniu odnowy. Podkreśla, że do istoty życia zakonnego należy działalność apostołska i dobroczynna, jako święte posługiwanie i własne dzieło miłości przez Kościół im zlecone, które mają pełnić w Jego imieniu (...) Żeby więc członkinie zakonów mogły odpowiedzieć swemu wezwaniu (...) i służyć Chrystu-

¹ Sobór Wat. II, Konst. dogm. o Kościele *Lumen gentium*, 43-47.

sowi w Jego członkach, ich działalność apostołska powinna wpływać z wewnętrznego zjednoczenia z Chrystusem”.²

Dekret poucza, że „życie zakonne niekleryckie, stanowi tak dla mężczyzn jak i niewiast, w całej pełni stan profesji rad ewangelicznych. Dlatego Sobór święty – wysoko je ceniąc jako bardzo pomocne Kościołowi w duszpasterskim obowiązku nauczania młodzieży, pielęgnowania chorych i pełnienia innych posług – utwierdza członków w ich powołaniu i zachęca, by swoje życie dostosowali do dzisiejszych wymagań”.³

W ostatnich latach zauważa się zmniejszającą się liczbę powołań do życia zakonnego żeńskiego, ale nadal jest w świecie 776.269 sióstr zakonnych. W Polsce w 1967 r. było 26.480, a obecnie jest około 25.000 Sióstr. Zwiększa się natomiast liczba Instytutów świeckich.⁴

II. Aggiornamento życia zakonnego *ad intra* i *ad extra*

Osobiście przeżywałam trwanie Soboru. Razem ze współsiostrami oczekiwałam z niecierpliwością i zaciekawieniem na dokumenty tegoż Soboru. Były to wprawdzie początki mojego zakonnego życia, ale pamiętam niepewność, dyskusje, co nowego przyniesie Sobór? Dochodziły do Polski wieści z Zachodu o przedwczesnych reakcjach na decyzje Soboru tamtejszych sióstr zakonnych. Nasze przełożone mówiły, że we wszystkim słuchamy zwierzchnika Kościoła w Polsce, Ks. Prymasa Kard. Stefana Wyszyńskiego, i nie wychylimy się pod żadnym względem.

Ks. Prymasowi Stefanowi Wyszyńskiemu wszystkie zakony w Polsce zawdzięczają bardzo wiele, bo był nie tylko ojcem dla nas, ale Pasterzem opatrnościowym. Dzielnie i mądrze przeprowadził nas przez trudny odcinek komunistycznych dziejów i okres posoborowych przemian. A były to czasy trudne dla Kościoła, dla Księdza Prymasa, duchowieństwa i sióstr zakonnych. Niesamowity był zamęt w Kraju, wywołany przez czynniki wrogie Kościołowi, z racji orędzia biskupów polskich do biskupów niemieckich.

W międzyczasie przygotowywano nas do posoborowej odnowy. W moim Zgromadzeniu w 1967 roku przeprowadzono ankietę na temat: „Przystosowana odnowa w naszej Rodzinie zakonnej”. W archiwum mamy 10 tomów formatu A4 tej ankiety i jej opracowanie przez naszą Siostrę psycholog mgr Gracjanę Matusiak.⁵

Sobór pragnął rzetelnej odnowy życia zakonnego, bowiem miał świadomość sytuacji. Zakony przed Soborem, oczekiwały i domagały się odnowy. I to nie chodziło tylko o zmianę stroju, słownictwo, rozkład dnia, ale o głęboką reformę w sposobie myślenia, działania i życia, które izolowało zakonnice od świata. W formacji używano terminu „wyrzeczenie się świata”, „odejście od świata”, „wzgarda światem”.

² Sobór Wat. II, Dekret o przyst. odn. życia zakon. *Perfectae caritatis*, 8.

³ Tamże, n. 10

⁴ Wiadomości KAI, nr 712, z dnia 27.09 2005, s. 12 nn.

⁵ Archiwum Zgromadzenia Sióstr Pasjonistek w Warszawie, A – 0310/370-379/.

Sobór przez wytyczenie dróg odnowy pragnął oprzeć i umocnić życie zakonne bardziej jeszcze na doskonałej miłości, którą jest Chrystus i Jego Kościół. Dokumenty Soborowe wytyczyły tylko linie generalne przystosowanej odnowy, szanując różnorodność instytutów zakonnych, uwarunkowaną okolicznościami ich życia i pracy.⁶

Z dekretu *Perfectae caritatis* wynika, że odnowa ma być dostosowana do potrzeb aktualnych. *Accomodata renovatio ad intra* obejmuje więc zarówno ciągle powracanie do źródeł, do Ewangelii i do charyzmatu założycieli, jak też *ad extra* – dostosowanie do zmieniających się warunków epoki, do każdego czasu jaki przyjdzie w ramach przemijania i zmian w myśleniu i zadaniach.⁷

Nie wszystkie zakony w Polsce, z uwagi na istniejące uwarunkowania polityczne mogły w swojej odnowie powrócić do zamiarów założycieli. Bowiem odebrano im szkoły, szpitale, przedszkola, w związku z czym zmuszone były zmienić kierunek swojej działalności. Dopiero po 1990 roku mogły powrócić do charyzmatu założycieli.

Według dokumentów Vaticanum II, zasady odnowy wysuwają normy, z których wynika, że nawet najlepsze poznanie naszych czasów i przygotowanie członków zakonu do pracy apostołskiej, nie może zwać się odnową zakonu, gdy nie pogłębi się życia wewnętrznego, praktykowania rad ewangelicznych, gdy zaniedba się modlitwę i ducha pokuty. Pierwszeństwo należy dać odnowie ducha, ponieważ życie zakonne przede wszystkim do tego zmierza, aby zakonnice szły za Chrystusem i jednoczyły się z Bogiem przez profesję rad ewangelicznych.⁸

Perfectae caritatis daje wskazania, jakich kryteriów praktycznych należy się trzymać przy przeprowadzaniu odnowy:

1. usunąć przestarzałe formy i obyczaje,
2. przebadać sposób rządzenia w instytutach,
3. wciągnąć do współpracy wszystkich członków.⁹

Usunąć to, co jest przestarzałe z ustawodawstwa i praktyk życia zakonnego tzn opuścić to wszystko, co nie służy istotnym zadaniom danej społeczności zakonnej, co stało się formą pozbawioną treści, co nie jest przystosowane do potrzeb osób konsekrowanych jak i dla osób, którym apostołują. Przeprowadzając odnowę trzeba brać pod uwagę możliwości i uwarunkowania naszych czasów. Praktyki zakonne, pokuty itp. powinny być zrozumiałe dla dzisiejszego człowieka i tak dostosowane do jego psychiki, aby go pobudzały do modlitwy, skupienia, pokory, miłości bliźniego, a nie prowadziły tylko do zewnętrznych form bez głębszej treści. „Należy uważać za przestarzałe to, co nie stanowi istoty i celu instytutu, a utraciłszy swe znaczenie i moc, nie ułatwia już w istocie życia zakonnego”.¹⁰

Trzeba poddać rewizji sposób rządzenia w zakonach, tzn. pogłębić wykonywanie władzy i zwrócić uwagę na stosunek przełożonych do podwładnych. Przełożeni

⁶ Por. B. Dąbrowski bp, Wprowadzenie do Dekretu o przystosowanej odnowie życia zakonnego, w: Sobór Wat. II, Konstytucje, Dekrety, Deklaracje, s. 405.

⁷ Sobór Wat. II, Dekret o przyst. odn. życia zakon. *Perfectae caritatis*, 2; Por. J. Bar, Prawo zakonne po Soborze Watykańskim II, Warszawa 1977, s. 44 nn.

⁸ Sobór Wat. II, Dekret o przyst. odn. życia zakon. *Perfectae caritatis*, 6.

⁹ Tamże, n. 3 i 4; Por. J. Bar, dz. cyt., s. 47.

tak mają rządzić, aby to sprzyjało dobrowolnemu poddaniu się podwładnych woli przełożonych.

Przełożona ma jednak obowiązek decydowania, mając na uwadze miłość i dobro wspólne w zakonie. Trzeba też stosować się do uchwał Rad generalnych, czy prowincjalnych i Kapituł. Rozumnie przeprowadzana i zastosowana w praktyce rewizja sposobu rządzenia, staje się elementem odnowy życia zakonnego.¹¹

Wciągnięcie do współpracy przy dalszej odnowie wszystkich członków zakonu ma różne formy w różnych zakonach. Najczęściej jest to możliwość wyrażenia swoich uwag do projektów uchwał na kapitule generalną. Normy wykonawcze do Dekretu *Perfectae caritatis* dają wskazania: „Współpraca wszystkich przełożonych i członków jest konieczna do odnowienia w nich samych zakonnego życia, do przygotowania ducha Kapituł, do przeprowadzenia dzieła tych Kapituł, do wiernego zachowania ustaw i norm wydanych przez Kapituły”.¹²

Prace nad odnową życia zakonnego powinny przebiegać w każdym Zgromadzeniu w sposób uporządkowany i roztropny. W naszym Zgromadzeniu proces odnowy przebiegał poprzez trzy następujące po sobie Kapituły: 1969, 1975 i 1981 r., podczas których poddano rewizji całe ustawodawstwo Zgromadzenia. Tekst ad experimentum jest z 1970 r. Ostateczne zatwierdzenie dokonało się w 1983 r.¹³

W związku z przystosowaną odnową zachodzi konieczność formacji ciągłej. Po Soborze jest to wystarczająco zorganizowane. Papież Jan Paweł II od początku swojego pontyfikatu okazał wiele troski pasterskiej o zakony. Papieskie nauczanie o życiu konsekrowanym zawiera się w licznych dokumentach, katechezach, przemówieniach z racji kanonizacji, beatyfikacji, wizyt pasterskich. Magisterium papieskie towarzyszyło nam i towarzyszy każdego dnia.

Kongregacja ds. Instytutów Życia Konsekrowanego i Apostolskiego, wydała dokument „Dyrektywy dotyczące formacji w zgromadzeniach zakonnych”, *Institutioni Potissimum*, opublikowany 2 II 1990 r., w którym omawia się jak powinna wyglądać formacja na poszczególnych etapach życia zakonnego. Drugi dokument „O życiu braterskim i siostrzanym we wspólnocie” opublikowany 2 II 1994 roku. Jak sam tytuł wskazuje, treść dokumentu traktuje o ważnym elemencie życia konsekrowanego, jakim jest życie wspólnotowe. Ponadto Konferencja WPZZ wydała dokument „Idziemy naprzód z nadzieją. Życie zakonne na początku nowego tysiąclecia” ogłoszony 3 VI 2003 roku. Formatorki nowicjatów, junioratów i formacji permanentnej odnoszą się do tych dokumentów, jak i do papieskiego nauczania.

III. Nowe prawo zakonne

W ramach odnowy Prawa Kościelnego odrębna Komisja Papieska pracowała od 1966 roku nad odnową „Prawa zakonnego”. Dotychczasowe prawo choćby

¹⁰ Tamże, n. 2.

¹¹ Tamże, n. 3; Por. E. Szafranski, Prawo kanoniczne w okresie odnowy soborowej, Warszawa 1976, t. I, s. 482.

¹² J. Bar, dz. cyt., s. 49.

¹³ Konstytucje i Statuty Zgromadzenia Sióstr Męki Pana naszego Jezusa Chrystusa, Płock, 1983.

uzupełniane, nie mogło wystarczyć. Potrzebne stały się nowe, jasne normy prawne, które służyłyby praktyce życia, a jednocześnie uwzględniały aspekt teologiczny i ascetyczno-moralny. Opracowanie nowego Prawa zakonnego w ramach Prawa Kanonicznego stało się koniecznością.

Po raz pierwszy wprowadzono do Kodeksu instytucje świeckie, przyznano rangę konsekracji eremitom i dziewicom wiodącym życie poświęcone Bogu poza zbiorowością klasycznych instytucji, przesuując stowarzyszenia życia apostołskiego do osobnej kategorii tego rodzaju instytucji.¹⁴

Wszystkie te zmiany, w stosunku do dotychczasowego prawa zakonnego, wnoszą nowości zarówno co do układu, jak samej treści i jej ducha.

Przepisy posoborowego prawodawstwa poszerzyły uprawnienia przełożonych zakonnych. Przyniosły też zmiany, gdy chodzi o zatwierdzenie przełożonych na dalsze trzecie wieki i wieki wymagane do pełnienia funkcji przełożonej.

Prawo posoborowe, choć przewiduje możliwość udziału sióstr w zarządzaniu zakonem, nie dopuszcza jednak rządów kolegialnych w zakonach. Soborowa odnowa liturgiczna objęła też odnową obrzędy profesji zakonnej czasowej i wieczystej.¹⁵

Usunięto mur berliński, ale wcześniej dzięki Vaticanum II obniżano, usuwano mury klasztorów, w Polsce stopniowo, na Zachodzie zbyt szybko. Obecnie profil zakonnego życia wydaje się być coraz bardziej normalny, przystosowany i otwarty na drugiego człowieka. Sobór Watykański II odegrał wielką rolę w historii życia zakonnego. Niech będą błogosławione jego decyzje.

Pamiętam, że dawniej zgodnie z przepisami przedposoborowymi, negatywnie oceniano kontakty Siostry z młodzieżą. Na jednej placówce, gdy młodzież przychodziła do Sióstr, przełożona na wszystkich drzwiach, nawet na łazience, umieszczała napis „klauzura”. Notabene, z tych konspiracyjnych kontaktów dziewięciu moich uczniów jest kapłanami.

Na początku mojego życia w Zgromadzeniu słyszałam rozmowę dwóch sióstr, jak przechwalały się, że już dziesięć lat są w Zgromadzeniu. Pomyślałam „Boże jak one wytrzymały?” Minęło czterdzieści pięć lat mojego pobytu w Zgromadzeniu. Myślę, że między innymi dzięki Vaticanum II.

Zakończenie

Reasumując powyższe myśli, można stwierdzić, że Zgromadzenia zakonne w myśl wskazań Soboru Watykańskiego II starają się odpowiedzieć na potrzeby Kościoła. Idą z nadzieją w trzecie tysiąclecie, próbują jak najlepiej odczytać swoją rolę we współczesnym świecie i pragną czynić to, do czego zostały powołane.

Zakony starają się dać narodowi ludzi o umysłach otwartych, tolerancyjnych i dialogowych, przy pełnym zachowaniu własnej tożsamości. Ludzi oddanych na własność umiłowanemu nade wszystko Bogu. Kobiety konsekrowane, które uczą się podejmować inicjatywy religijne i społeczne, adekwatne do wezwań czasu,

¹⁴ Sobór Wat. II, Dekret o przyst. odn. życia zakon. *Perfectae caritatis*, 11. 11. 1. 22.2. 1969.

¹⁵ Tamże, n. 14; Por. E. Szafrowski, dz. cyt., s. 488.

odważne w myśleniu i działaniu. Warto wspomnieć, że po kapłanach, siostry zakonne są dzisiaj najlepiej wykształconą grupą społeczną w Polsce.

Zakony o celach apostołskich podejmują zadania nowej ewangelizacji w szkołach, szpitalach, na misjach, przez wytrwałą i pokorną wierność Chrystusowi i na wzór Maryi Niepokalanej – Patronki dnia dzisiejszego, starają się służyć Prawdzie w miłości.

Potwierdziły to obrady 112 Zebrania Plenarnego WPZŻ w Częstochowie 23-25 listopada 2005 r., w których wzięły udział wszystkie niemal Przełożone generalne z całego świata, z Europy Zachodniej, Kanady, Indonezji, Afryki i kontynentu Amerykańskiego (Międzynarodowa Unia Przełożonych generalnych, a w których towarzysząc Przełożonej generalnej naszego Zgromadzenia i mnie dane było uczestniczyć. Obrady były na temat: „Jak dać świadectwo działania na rzecz sprawiedliwości, pojednania i pokoju?”

SUMMARY

Through centuries monastic orders had been in need of profound reforms in their style of life, activity and the way of thinking which isolated them from the world. The Church being aware of the fact desired a renovation for monastic orders. On the other hand orders also kept waiting for it.

The Second Vatican Council (1962-1965) as none of the preceding Councils, devoted much attention to the life in the monastic orders and worked out special documents concerning it.

The Constitution “Lumen Gentium” in its chapter IV determines the dogmatic and lawful bases of orders and their place in the Church.

The Decree “Perfectae Caritatis” speaks about the renewal of consecrated life and states the most important points which are to be kept in carrying out the renewal. It emphasizes that the essence of the life in monastic orders are apostolic and charitable activities as the cause of true love which is encouraged by the Church and in Its name done. This activity- the Decree emphasizes- is to flow out from a Christ and it is fully realized in monastic vows through evangelical virtues.

The Council showed respect for the variety of charismas of their founders. It also encouraged the renewal of the spirit adapted the needs of contemporary world.

Following the resolutions of the II Vatican Council, the present-day monastic orders are trying to answer the needs of the Church and to find their place in the contemporary world.

¹¹ Sobór Wat. II, Dekret o przyst. odb. życia zakon. Perfectae caritatis (1962), par. 1. ¹² Tamże, s. 147-148. E. Szlachetka, *Życie i działalność zakonów żeńskich*, t. 1, s. 107-108.